

Тасдиқ мекунам
Директори Институти омӯзиши
масъалаҳои давлатҳои Осиё ва
Аврупои АМИТ

д.и.ф. Ниёзӣ Ё.Б.
10 ноябри соли 2023

Тасдиқ мекунам
Директори Институти забон
ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ
д.и.ф. Шарифзода Ф.Х.
10 ноябри соли 2023

ХУЛОСАИ

маҷлиси яқҷояи шӯъбаи Шарқи Миёна ва Наздики Институти омӯзиши
масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ ва шӯъбаи таърихи адабиёти
Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ

ба диссертатсияи доктории Шарипов Шариф Раҳмонович дар мавзуи
“Нақши Зухурии Туршезӣ дар тақомули ғазали форсии тоҷикии асрҳои XVII-
XIX дар шибҳи қораи Ҳинд (Масъалаи таҳаввули навъи шеърӣ)”, ки дар
шӯъбаи Шарқи Миёна ва Наздики Институти омӯзиши масъалаҳои
давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ ба анҷом расидааст.

Муаллифи диссертатсия унвонҷӯи шӯъбаи шӯъбаи Шарқи Миёна ва
Наздики Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ
буда, мушовири илмӣ ӯ доктори илмҳои филологӣ Суфизода
Шодимуҳаммад Зикриёпур аст.

Диссертатсия дар маҷлиси яқҷояи шӯъбаи Шарқи Миёна ва Наздики
Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ ва
шӯъбаи таърихи адабиёти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии
АМИТ аз 10 ноябри соли 2023, протоколи № 1 ба ҳимоя тавсия дода шудааст.

Аз муҳокимаи диссертатсия чунин натиҷагирӣ шуд:

Диссертатсияи Шарипов Ш.Р. ба мавзуи «Нақши Зухурии Туршезӣ дар
тақомули ғазали форсии тоҷикии асрҳои XVII-XIX дар шибҳи қораи Ҳинд
(Масъалаи таҳаввули жанри шеърӣ)» бахшида шуда, аз муқаддима, 5 боб, 22
фасл, 13 зерфасл, хулоса ва рӯйхатти адабиёт иборат аст. Мавзуи мавриди
таҳқиқ мубрам буда, унвонҷӯӣ кӯшиш намудааст, ки поэтикаи ғазалиёти
Зухурии Туршезӣ ва нақши шоир дар таҳаввул ва тақомули ғазали форсии
тоҷикии асрҳои XVII-XIX дар шибҳи қораи Ҳиндро мавриди таҳқиқ қарор
диҳад.

Нақши Зухурии Туршезӣ дар тақомули ғазали форсии тоҷикии асрҳои
XVII-XIX дар шибҳи қораи Ҳинд бисёр назаррас буда, бидуни омӯхтани
ҷанбаҳои муҳтавоӣ-поэтикаи ғазалиёти ӯ наметавон омилҳои тақомули
ғазали сабки ҳиндиро дар ин мавзӯ ва садаҳои мазкур комилан бозгӯ намуд.
Ҳосатан, мушаххас сохтани як қатор вижагиҳои ғазалиёти Зухурии Туршезӣ,
ки шеърӣ ӯро дар густираи адаби форсии тоҷикӣ нисбат ба шоирони дигари

сабки хиндӣ мутамоӣиз сохтааст, раванди такмили ин жанрро дар сабки хиндӣ равшан менамояд.

Аз ин ҷо, баррасии масъалаи нақши ғазалиёти Зухурии Туршезӣ дар такомули ғазали форсии тоҷикии асрҳои XVII-XIX дар шибҳи қораи Ҳинд мубрам буда, бидуни омӯзиши ин мавзӯ шинохти рушди ғазал дар садаҳои мазкур муқаммал нахоҳад буд.

Шеърҳои Зухурии Туршезӣ, бавежа, ғазалиёти ӯ то ба ҷое пурмазмун эҷод шуда, маънӣ ва тасвирҳои тозаро фарогиранд, ки «Соқинома»-и ӯ Абдулқодири Бедилро мутаассир кардааст. Дарвоқеъ, ғазалиёти Зухурии Туршезӣ ба эҷодиёти як қатор шоирон таъсир гузоштааст, ки аз як тараф, мактаби пайравони худро ба вучуд оварда бошад, аз ҷониби дигар, гувоҳи он нукта мебошад, ки нақши шоир дар такомули ғазал назаррас аст.

Мақсади таҳқиқ. Мақсади таҳқиқ муайян намудани масоили назариву адабии поэтикаи ғазалиёти Зухурии Туршезӣ, таъсирпазирии ӯ аз ашъори шуарои пешин ва пайравии шоирони баъдӣ ба ғазалиёти шоир, нақши шоир дар таҳаввул ва такомули ғазали форсии тоҷикии асрҳои XVII-XIX дар шибҳи қораи Ҳинд, сохтори ғазалиёти Зухурии Туршезӣ ва вижагиҳои он, мазмунсозиву таркибофаринӣ ва корбурди шигардҳои адабӣ дар ғазалиёти ӯ мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқ. Барои расидан ба мақсадҳои гузошташудаи пажӯҳиш ҳалли вазифаҳои зер заруранд:

- пажӯҳиши мавзӯи ишқ дар ғазалиёти Зухурии Туршезӣ;
- баррасии масъалаи тасвири май дар ғазалиёти шоир;
- таҳқиқи андешаҳои ахлоқии ғазалиёти Зухурии Туршезӣ;
- муайян кардани нақши мавзӯоти иҷтимоӣ дар ғазалиёти шоир;
- омӯзиши масъалаи тасвири шоиронаи табиат дар ғазалиёти шоир;
- муқаррар кардани назари шоир дар бораи инсон;
- муайян намудани сохтори ғазалиёти шоир;
- баррасии масъалаи қофияву радиф, матлаъ ва мактаъ дар ғазалиёти Зухурии Туршезӣ;
- пажӯҳиши корбурди вожагон ва таркиботи ҳоси ғазалиёти Зухурии Туршезӣ;
- нишон додани нақши ҳунарсозаҳо: ҳисомезӣ, ханҷоршиканӣ ва тасвирҳои парадоксӣ дар ғазалиёти Зухурии Туршезӣ;
- таҳқиқи масъалаи корбурди румузи ранг ва вобастаҳои адабӣ дар ғазалиёти шоир;
- баррасии масъалаи корбурди воситаҳои маъмули тасвири бадеӣ ва “тасвири иттифоқии бадеӣ” дар ғазалиёти Зухурии Туршезӣ;
- муайян кардани таъсири ашъори шуарои пешин ба ғазалиёти Зухурии Туршезӣ ва корбурди суннатҳои адабӣ дар ғазалиёти ӯ;
- пажӯҳиши мавзӯи мактаби пайравони Зухурии Туршезӣ дар масоили маънисозӣ ва тасвиरोфаринӣ;
- муайян кардани нақши Зухурии Туршезӣ дар таҳаввул ва такомули мавзӯи маъноии ғазали форсии тоҷикии асрҳои XVII-XIX дар шибҳи қораи Ҳинд.

Навоварии илми таҳқиқ. Бори аввал дар адабиётшиносии тоҷик масъалаи ҷанбаҳои поэтикии ғазалиёти Зухурии Туршезӣ дар заминаи меъёрҳои нақди адабӣ, асосҳои назарии илми бадеи форсии тоҷикӣ ва арабӣ, равишҳои нави таҳқиқи адабиётшиносӣ, шеършиносӣ дар шакли асари ҷомеа ва ҷудоғонаи таҳқиқотӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Дар диссертатсия исбот карда шудааст, ки Зухурии Туршезӣ дар ғазалсароӣ яке аз шоирони муваффақи адабиёти форсии тоҷикӣ буда, соҳиби сабки хос аст ва дар таҳаввулу тақомули ғазали форсии тоҷикии асрҳои XVII-XIX, бавижа, рушди ин жанри ғиноӣ дар шибҳи қораи Ҳинд нақши шоиста дорад. Бидуни омӯхтани ҷанбаҳои поэтикии ғазалиёти шоир наметавон омилҳои тақомули ғазали сабки ҳиндиро дар гузариши адаби форсии тоҷикӣ, минҷумла, дар шибҳи қораи Ҳинд дар садаҳои XVII-XIX пурра инъикос кард.

Муаллиф кӯшидааст, ки вижагиҳои ғазалиёти Зухурии Туршезӣ, нақши шоир дар таҳаввули суннатҳои адабӣ: навҷӯӣ, маъниофаринӣ, тасвирсозӣ, омилҳои меҳварии поэтикии шоир ва нуфузи ӯро дар эҷодиёти шуарои баъдӣ муайян кунад.

Дар ин замина, ҷанбаҳои сохтори ғазалиёти шоир, тасвири май, воситаҳои баён ва тасвири бадеӣ, мусиқии ғазал, барҷастасозӣ, ҳанҷоршиканӣ ва ҳисомезӣ, шеваи маконсозӣ ва фазоофаринӣ дар ғазалиёти Зухурии Туршезӣ мавриди баррасӣ қарор гирифта, ҳамчунин, масъалаҳои таркибофаринию тасвирсозӣ, тасвири шоиронаи табиат, инсон, афкори ахлоқию фалсафӣ ва иҷтимоӣ дар ғазалиёти шоир ба риштаи таҳқиқ кашида шудаанд.

Дар диссертатсия тасвирҳои тоза (дар бештари ҳолат тасвирҳои ғайривоқеӣ (фаровоқеӣ)), таъсири ғазалиёти Зухурии Туршезӣ ба эҷодиёти шоирони дигар ва вижагиҳои сохтори ғазалиёти шоир мавриди паҷуҳиши амиқи илмӣ қарор гирифтаанд.

Аҳаммияти назариявии таҳқиқ. Метавонанд, ки андешаҳои илмии муаллифи рисола, ки дар шакли хулосаҳо зикр шудаанд, дар навиштани таърихи тақомули ғазал дар садаҳои XVI-XVII, сабки ҳиндӣ ва мароҳили инкишофи он, дар таҳияи китобҳои адабиётшиносӣ, забоншиносӣ, фарҳангу мардумшиносӣ ва ахлоқ мавриди истифода қарор гиранд.

Ҳамчунин, маводи рисолаи мазкурро метавон дар иншои китобҳои дарсӣ, таърихнигории адабиёти тоҷик, бавежа, адабиёти форсизабони Ҳиндустон, таърихи афкори фалсафӣ, фарҳангномаҳо, аз ҷумла фарҳанги таркиб ва таъбирҳои шоирона, забони ғазал, сабкшиносӣ, рисолаҳои илмии поэтикашиносӣ, аз ҷумла рисолаҳои илмии доктории дараҷаи PhD, магистрӣ, рисолаҳои хатм, корҳои курсӣ истифода кард.

Метавон маводи рисоларо дар вақти таҳияи лексия барои донишҷӯёни факултаҳои филологӣ, курсҳои махсуси адабиётшиносӣ, назмшиносӣ, каломӣ бадеъ, забоншиносӣ, сабкшиносӣ маҳфилҳои мухталифи илмию адабии бахшида ба осори суҳанварони сабки ҳиндӣ ба кор бурд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқ дар он аст, ки андешаҳои илмии муаллифи рисола, ки дар шакли хулосаҳо зикр шудаанд, метавонанд дар навиштани таърихи таҳаввул ва тақомули ғазал дар садаҳои XVII-XIX дар шибҳи қораи

Ҳинд, сабки ҳиндӣ ва мароҳили инкишофи он, дар таҳияи китобҳои адабиётшиносӣ, забоншиносӣ, фарҳангу мардумшиносӣ ва ахлоқ мавриди истифода қарор гиранд.

Ҳамчунин, маводи ин рисолаҳо метавон дар иншои китобҳои дарсӣ, таърихигорӣ адабиёти форсии тоҷикӣ, адабиёти форсизабони Ҳиндустон, таърихи афкори фалсафӣ, фарҳангномаҳо, фарҳанги таркиб ва таъбирҳои шоирона, забони ғазал, сабкшиносӣ, рисолаҳои илмӣ, рисолаҳои хатм, магистрӣ ва корҳои курсӣ, таҳияи лексия барои донишҷӯёни факултетҳои филологӣ, курсҳои махсуси адабиётшиносӣ, назмшиносӣ, каломӣ бадеъ ва маҳфилҳои мухталифи илмию адабии бахшида ба осори суҳанварони сабки ҳиндӣ истифода кард.

Қисматҳои аз диссертатсия аз ҷониби муаллиф дар конференсияи ҷумҳуриявӣ, байналмилалӣ ва дигар ҳамоишҳои илмӣ ироа шудааст.

Муҳтавои асосии диссертатсия ва натиҷаҳои таҳқиқот дар 32 мақола, аз ҷумла 22 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расидааст. Диссертатсияи Шарипов Ш.Р. дар мавзӯи “Нақши Зухурии Туршезӣ дар тақомули ғазали форсии тоҷикии асрҳои XVII-XIX дар шибҳи қораи Ҳинд (Масъалаи таҳаввули навъи шеърӣ)” таҳқиқи комил ва қори анҷомёфтаи илмӣ буда, ба самтҳои афзалиятноки рушди илм иртиботи қавӣ дошта, ба ихтисоси 10.01.01 - Адабиёти тоҷик мутобиқат дорад. Муаллифи диссертатсия - **Шарипов Шариф Раҳмонович** бо ҳимояи таҳқиқи мазкур барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.01 - Адабиёти тоҷик сазовор мебошад.

Хулоса дар маҷлиси яқояи шӯъбаи Шарқи Миёна ва Наздики Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ ва шӯъбаи таърихи адабиёти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ аз санаи 10 ноябри соли 2023 бо протоколи №1 қабул шудааст. Дар ҷаласа 16 нафар иштирок доштанд. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» 16 нафар, «зид» - нест, «бетараф» - нест, протоколи №1, аз 10 ноябри соли 2023.

Мудири шӯъбаи таърихи адабиёти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ, д.и.ф.

У.Юсуфов

Мудири шӯъбаи Шарқи Миёна ва Наздики Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ, н.и.ф.

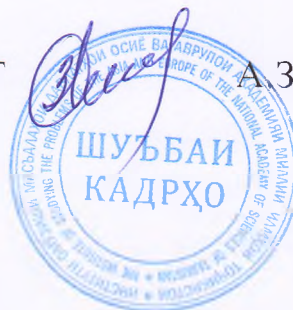
С.Зиёев

Имзои У.Юсуфовро тасдиқ мекунам:
Сардори шӯъбаи кадрҳои Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ

Ҳ.Нарзикулова

Имзои С.Зиёевро тасдиқ мекунам:

Нозири калони кадрҳои Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ
10 ноябри соли 2023

А.Зухуров